

مکملہٴ اربعہ

❁ ادبی و سیاسی رسالہٴ اسبوعیہ در ❁

۲۱ نجی سنہ

جلد : ۱۴ - جزو : ۱۴۹ ❁ پچشنبہ ❁ ۲۰ جمادی الاخری ۱۳۳۰

اسقولاستيق

بچن کون بر دوستم ايله او طور يور ايدم . دوستم بردن بره :
 — شو آره لق بر « اسقولاستيق » تعبيريدر کيدور . بونه در ؟
 دیدی . بنده پک طبیعی اوله رق :
 — قرون وسطاده اوروپا مدرسه لرنده حاکم اولان فلسفه !
 دیدم .

— وجه اسمیه سی ؟

— بو فلسفه منحصر آق مدرسه لرده تدریس ایدلديکندن « مدرسه یه
 منسوب » معناسنه اولمق اوزره « اسقولاستيق » ديمشله . چونکه « سخوليو »
 يونانجه مدرسه ديمکدر . بالاخره بوفلسفیه سالک اولانلرده ينه بواسمی ویرمشلر .
 حتی بوکون بو طرزده اجرا ایدیلان بر محاکمه فکریه بده « محاکمه اسقولاستيقیه »
 دیرلر .

— فقط بونده بن « مقدوح » برشی کورمبورم !

دینجه ساعته باقدم ؛ و یارم ساعت قدر بوش وقتم اولدیفنی آکلار آکلماز
 سوزه دوام ایتدم :

— معلوم آ ، (نیوتون) برگون باغچه سنده او طوریرکن بر المانک ، دالندن
 قویارق یره دوشدیکنی کورمش ؛ بونک اوزرینه صریض و عمیق تفکرانه
 طالمش . کندی کندینه : « عجباً بو المایی ارضه طوضری جلب ایدن شو قوت
 نه در ؟ اگر المایی ارض جذب ایدیور ایسه بو جاذبه ، الک یوکسک طاغلرک
 تپه سنده موجود اولمق لازم کلیر ایسه ده بوندن اون ، یوز ، بیك دفعه ده

اوزاق برمسافه قدر اجراي تاثير ايدرمي ؟ عجب ارض ، قري ده كندينه جلب
و جذب ايدورمي ؟ ديه صورمش !
ديدكن صكره طوردم و مخاطبه :
— سز نه ديرسكز ؟

ديدم .

اوده بنم بو حكايمك موضوع بخنله مناسبتني آكلابه ميهرق :
— نه كي ؟

ديدی . بنده :

— عجب ارضك جاذبه سي قري ده كندينه جلب ايدورمي ؟
— ظن ايتهم !
— نه دن ؟

ديجه كنديسني بر طوبلادی و اولانجه قوتيله :

— مادام كه قر سماءه معلق و مجرد طوربور ، يعني هيچ بر شيئه استناد
ايتيور ، اگر جاذبه ارضيه نك قره قدر حكمي جاري اولسه ایدی ، آني ده
كندينه طوغري جلب ايتمه سي اقتضا ايدر ایدی . بو ايسه واقع دكلدر . بناء عليه
جاذبه ارضيه نك ده قره قدر حكم و تاثيري اولماق لازم كلير .
— ها ديدم ، « اسقولاستيق » ديه ايشته بو يولده كي طرز
محاكه يه ديرلر .

— او حالده بزم بتون محاكتمز — سزك تعبيركز وجه اوزره — اسقولا-
ستيق اوله جق !

— آكا نه شهبه !

جوابي آلنجه طوردی و براز تا ملدن صكره بر طور مستهزيانه ايله :
— تحف !

ديدی .

شسو محاوره نك كچمكله جريان ايتديكنى بالطبع قارئین كرام نيك استرلر + فقط بر آدمی ده تشهير ايتهمی البت تجویز الازلر ظن ایدرم . بونك ایچون اسم ، و رسم تصریحندن صرف نظر ایدرك بو ذات حقنده غائبانه بر قاج سوز سويلكله اکتفا ایدم جكم :

مخاطبم علی العاده صرف و نحو دن طو تدره رق معانی ، بدیع ، بیان او قوش و کندی قولجه علوم نقلیه و عقلیه یی علی مراتبهم کورمش ! بوندن بشقه لسانده وقوفی وار ! واقعا شعر سويلز سده هر شاعرک سوزخی ده بکنمز . چونکه « علم العروض والقوافی » او قوش ! هله منطقده مثلی یوق ! اشکال قیاسیه نك آلتندن کیروب اوستندن چیقار . غندنده منطق یلیان انسان دکل ! فقط منطق ییلنده پك آز !

آرسطویه ، علمای اسلامیه « معلم اول » دیدیکی ایچون بر شی دیمز ایسه ده دیگر لرینك کافه سند بر قصور بولور . بر مباحثه نك صوگنده یتشمش اولسه در حال منطق قوتیه مباحثه قاریشیر . براز صاغی ، برازده صولی دکلدکدن - صگره ایکی طرفی ده الزام ایدر . ترکیه یازلمش بر قاج کتب فنییه ده کوزدن یکیر مشدر : هله مفردات طب ایزرنده در ! قرنفل ، زنجفل ، دینلجه بونلرک خواص شفایه سی ده سويلر . حرارتک قابل وزن بر شی اولمديغنی ، اجسامک اجزای فردیه سنك اهترازندن نشأت ايتديکني ده بيلير . الکتریک کهربادن آرمه برشی اولديغنی مناسبت آلدجه سويلر . شعاعات ضیاییه نك انکسار و انعکاس ايتديکني ، حتی سراب حادثه سنك بر نوع انعکاسدن حصوله کلديکني ، معلومات قبیلندن اوله رق ، صرف ایدر . فقط شعاعات ضیاییه نك بر خیالندن عبارت اولديغنه ، بويله بر شیئک موجود اولمديغنه بیکانه در ! سقوط اجسامک جاذبه ارضیه دن ایلری کلديکنه بحق واقف در . آنجق قوه عن المركزيه دینلجه بونك مغنای لغویسنه قایله رق مرکز دن محیطه متوجه حقیقی بر قوت اولديغنه ذاهب اولور . بعض تعبيرات هندسیه و ریاضیه ده آشنادر ! بر مربع دائره اوله میه جفتی بيلير + بر مثلک اوج زاویه سی مجموعی ایکی قائمه مه مساویدر دیر . هله هر نه زمان

ارضدن بحث ايدر ايسه (ارض) ديمز (کره ارض) دير . فقط مسلك قدیم ايله مسلك جدید پيننده کی فرقی ، نقطه نظرک اختلافتدن ایلری کله برشی ظن ايدر . وَ زعمجه ، خسوف و کسوفک اوانلده شمديکی قدر صحتله حساب ایدلایکینی ده بوکا دلیل اتخاذايلر .

آنحقیق (زوالی ساعت) تعیرینی ایشیدنجه سکیرنیر ؛ بونی بردرلو هضم ایدمه من . زیرا هر فصله بوساعتی وقتيله یا کلاش اوله رق (الافرانقه ساعت) ديه بلله مشدر ! (يوم وسطی) نه ديمک اولدیغنی بیلز . یلن زده ساعت ها زوالدن اعتبار ایدلسون ، ها غرویدن ، بونک تنظيم اموره نه تأثیری اولور دير ، و اثبات مدعا ایچون پک قیزار ايسه برده (قیاس منطقی) ترتیب ايدر !

خلاصه مخاطبه معقولات دارم سنده چیقیشه جق آاز بولور . عقل وَ علی الخصوص منطق قوتيله هر شینی تحلیل ايدر ؛ هر شینی آ کلازم ظن ايلر . ایسته اوصافی بجملاً بسط ایتدیکم مخاطبم براز دوشندکدن صکره ینه مستهزیانه بر طوره تکرار ایتدی . دیدی که :

— حقیقه پک تحف ! بنم طرز محاکمه ده بر نقصانمی وار ؟ قر سماءه

معلق و مجرد طور میوری ؟

— طور میور ، بور بور !

— ها طور سون ، ها بور سون ! بر شینه استناد اید بورمی ؟

— ایتمور .

— بو حالده مقدمه اولی سر زده مصدق !

— رجا ایدرم منطقی بر طرفه

— پک اعلا ! جاذبه ارضیه نک قره قدر تأثیری اولسه ایدی ، آنی جلب

ایتمزی . سقوط ایتدیر میزی ایدی ؟

— ایتدیر مدیکی نه معلوم ؟

— اماده یایدیگنر ها ! بو بدیهی ، اگر ارض قری سقوط ایتدیر من

اولسه ایدی — بو سقوط نه قدر بطائله اولور ايسه اولسون — قرک لا یتقطع

بزم یا قلاشمه سی لازم کلیر ؛ و نظر مزده بیومه سی ایجاب ایدر ایدی . بویه برشین
کیم کورمش ؟

— یا هر آن ارضه طوضری سقوط ایتسه ایدی ، قرده اق حرکتی ایله
بوسنه بزدن اوزاقلاشمه سی لازم کلزمی ایدی ؟

— فقط قرک حرکتی مستقیم دکل که اوزاقلاشسون .

— ایشه قرک اق حرکتی بویه بر حرکت دوریه قلب ایدن جاذبه ارضدر .
اق ، اولسه ایدی قرک حرکتی ده مستقیم اولور ایدی . هر آن جاذبه ارضیه
قری استقامت اصلیه سندن انحراف ایتدیر مسندن طولانی درکه

— بویه شیمی اولور ! عقل و منطقه منافی !

نه یلان سویلیم : مخاطبک شو صوگ جوابی اوزرینه اعتدال دمی محافظه
ایده میه جک بر حاله کلام ، و در حال کنیدیسیله وداع ایتدکن صگره یوله
یورویی ویردم .

ایشته اسقولاستیجیلرک اگ صوگ جوابلری بودر . برکره (عقل و منطقه
منافی) دبدیلرمی ، آرتق سوزی کسملی ! بونلره (براهین فیه) (حقایق علیه) نک
هیچ تأثیری یوقدر !

حدمی موجب اولان بر جهت مخاطبک ذکی اولمسیدر ! فقط نه فائده ، که
کوردیکی تحصیل و علی الخصوص بو تحصیلده تعقیب ایتدیکی طریق ذهنی
(اسقولاستیک) دینلان اق دائرة محدوده داخلنه صوقش ! فکری بردرلو بو
دارمدن چیقامیور ، که حقیقتی کورمسیلسون !

مع التأسف بو طرز محاکمه مملکت مزده اق درجه نعم و انتشار ایتشدرد ، که همان
هر مباحثه و مذاکره اولنان یرده بونی کورمه مک و ایشتمه مک قابل دکلدر .

اوت ! اسقولاستیک بر داهیدر ! بر بلاد ، که رفی چاره سینه توسل ایتک
اعتقاد بجه دونما امانه سینه تشبث ایلک درجه سنده مبرمدر . اما دینله جک که :

— نه اولور، وارسون بو طرز محاکمه سالک اولاندرد آرمزده بولسون!
ذاتاً بشقه طرزده محاکمه ذهنيه يوروتن همان همان يوق کي !

بو بر فلسفه در، که سالک اولانه فوق العاده برجسارت، بر قدرت بخش ايدر.
بو آدم کندنده اويله بر قوت فکريه، اويله بر قدرت علميه حس ايدر، که بي پروا
هر مسئله به آتيلير؛ اجتماعيات، سياسيات، اقتصادياتدن، الحاصل هر شيدن
جسورانه بحث ايدر.

ايشته بر نمونه سي. قوانين حرکت ندر؟ بوني بيلدن قرک حرکتی حقنده
بيان مطالعه ايدور؛ و طوغريسي سويلينجه (عقل و منطق) منافي بوليور؛ نه ديه لم؟
عقل ايله دگلي؟ افندي ده عقل ده وار، منطق ده؛ نيچون هر مسئله به قارشاسون!
بو صنف انسانلرک طرز محاکم لری کنديلرينه او قدر ملايم، او قدر طبيعي
کليز، که خطاده بولندقلريني خاطر لرينه بيله کتير مزلر؛ عقل و منطق لرينک
کنديلريني آلدندقلرينه اينانق ايسته مزلر.

برده بو صنفه داخل اولان ذوات کرامده معارف حقيقيه به قارشي بر نظر
استخفاف ده واردر؛ مدنيت حاضره نك توصيه ايتديكي، بزم (معارف غريبه)
ديديکميز، (معارف حقيقيه) ايله منخلي بر ذاتي کنديلرينه تقديم ايتديگزمي، همان
اق آندم افندي نك نظر نده بو ذاتي کچولتمش اولور سگزر.

زيرا افندي نك نظرينه صوقق ايچون:

— « افندم! علوم آليه و طالیه دن مأذون! منظوم و منشور بر چوق آناری
وار! برهان کتبوی به برده حاشيه يازمشدر! بوندن بشقه علم مناظره و آدابده
ماهر، هله علم اسطرلابده افاعيل عجيبه به قادردر! »
ديملی!

هم بونظر استخفافي اڭ زياده صرف ايدنلر، بوصنفك طبقه علياسني تشكيل
ايدنلر در. سز ايستر ايسه گز حکمت طبيعيه، کيميا، علوم طبيعيه و رياضيه ده نه قدر
ماهر اولور ايسه گز اولگزر، و منطق و دها طوغريسي « اسقولاستيق » بيلديگزمي
افندي نك نظر نده بش ياره ايتمز سگزر.

بونک برده طبقه عادیہ سی واردر ! کچنلر دہ بردانہ سی مجلس معارفہ کلش ایدی . اعدادیہ لردہ عربی و عقائد دینہ معلی اولق ایچ-ونمی ایدی نہ ایدی بیله میورم ، کندیسنک قدامی معلیندن اولدیغنی ، درسدن مآذون بولدیغنی ، برقاچ دفعہ اجازت ویردیکنی رئیسہ خطاباً سویلدکن صکرہ « من غیر حد » مقدمہ سیلہ :

— « بندہ گوز ، یالگنز صرییات و منطق دکول ، سایہ دہ حکمت دہ او قودہ بیلیرم . فقط صفتم بوگا مانع اولیور . چونکو معلوم آ . بونلر حقہ بازلق نوعدن شیلر ! آرتق علمدن برآدمہ حقہ بازلق ایتمک یاخشورمی یا ! »
 بوکبی جہلایہ نہ دیملی ؟ بونلرک غندندہ علم یالگنز کندی بیلدکلری شیدر ؛ بوندن ماعداسی ہپ یالاندہ .
 نہ ضریبدرکہ بوصف کورکورینہ قدمایہ دہ برستش ایدر . فقط ہانکی قدمایہ ؟ آتی دہ یلنز .

« علم الباء » دیردہ « اعلی الکتریک » دیہ من و یا دیمک دہلی دوعز . چونکہ برنجیسی قدما نظرندہ بر علمدر ؛ کشف الظنون دہ مسطوردر . ایکنجیسی فرنک اویدر مہ سیدر .

اما اورویالیر (الکتریک تراموایلری) بایبورلر ، جسیم جسیم واپورلر ، کویریلر شمندوفرلر ، طویلر انشا ایدیورلر مش ! ایدرلر یا ! چونکہ آنلر ہنروردلر . آنلرک بیلدکلری ہپ ہنردر . اما بونلرک بیلدکلر ؟ او . . . او علمدر !
 اوت علم بزم . یکانہ بزم . مخصوصدر ! عجبا ہانکی علم ؟ بی چارہ یلنز کہ علمک نہ مذہبی ، نہ دہ ملیتی واردر . عقائد اسلامیہ اولدینی کبی عقائد خریستیانیہ عقائد مجوسیہ دہ اولور . فقط ہندسہ اسلامیہ ، ہیئت مجوسیہ ، حکمت طبیعیہ یہودیہ ، کیمیای خریستیانی اولماز و اولہ نماز .

صرف ، نحو . بیان . . . کبی شیلردہ نہ صریحہ نہ اسلامیہ مخصوصدر . صریپنک صرف و نحوی . . . اولدینی کبی فرانسزجہ نک ، آلمانجہ نک دہ صرف و نحوی واردر . بونلر ہانکی لسانہ ٹاند ایشہ اولسانہ مخصوص اصول و یا صنعتلردر .

یوقسه مطلق اوله رق هیچ برلسانه منسوب اولمایان بر علم صرف ، بر علم نحو یوقدر .
 بو کون علم دیه « قابل تصنیف و تحقیق اولان جمله معلوماته » دیرلر . بوله
 بر جمله معلومات ایسه هیچ بر مذهبه مقارن اولدینی کبی ، هیچ بر ملته ده منسوب
 دکلدیر . آنجق زمان زمان بر ملتدن دیگر ملته کچر ؛ فقط هر زرده ترقی ایلر
 ایسه اوراده ده مدنیت تمرکز ایدر . هرشی قانون تکامله تابع اولدینی کبی ، علم ده
 تکامله تابعدر . دنیاده لایستغیر قالان هیچ بر علم یوقدر و اوله ماز .

متقدمین عندنده یکانه علم اطلاقه شایسته کورلدیکی و تعلیم و تعلمه شایان
 بولدینی ایچون « تعالیم » نامی ویریلن (ریاضیات) بيله قانون تکامله تابع اولمشدر :
 متقدمین « کم متصل » ، « کم منفصل » دیه ایکی نوع کیت بوله ییلش ایدی ؛ متأخرین
 بونلره برده « کیت محدثه » علاوه ایدی ، و بونک ایچون آریجه بر اصول حساب
 ایجاد ایلدی . فقط بونکله ده قالدی . متقدمینک حساباتی یالکز کیات محدودیه عائد
 بولدینی ایچون برده کیات اصغر غیر متناهییه دائر بر حساب یایدی . قریباً کیات
 اعظم غیر متناهییه دارده بر حساب یاپه جقدر !

متقدمینک هندسه سی بر بعدلی ، ایکی بعدلی ، اوج بعدلی اشکالدن بحث
 ایدیور ایدی . بوکون متأخرینک م بعدلی اشکالدن بحث ایدن هندسه لری واردر !
 هله منطق ! آرسطونک منطق ! متأخرین صرف لسان محاوراته عائد اولان
 بومنتطق طریق استدلالانی محاکات فکریه ایچون کافی بولامدیله . بونک اوزرینه
 محریات علیه ایچون « اصول » ، محاکات فکریه ایچون ده « قوانین » کشف ایدیله .
 بوکون آرتق (اقلیدسک) هندسه سنه و یاخود محمد بن موسی الخوارزمینک
 (کتاب الجبر و المقابله) سنه ، آرسطونک (اورغانونه) مراجعت ایتک زمانی کچمشدر .
 بوکون غربده معارف او درجه تعالی و ترقی ایتمشدر که بوکا قرون وسطی
 معلوماتی ایله مقابله ایتک طوبه قارشی اوق آتق قیلندندر .

فقط اوروبایلر بو درجه یه قدر نصل تعالی ایتمشلر ؟ شهسز اول باؤل
 « اسقولاستیق » بلیه سنی بر طرف ایتکله ! فقط ظن ایتمه ملیدر ، که بوکا بر سنه ده

و یا بر عرصه موفق اولمش ! اصلا ! عصر لرجه بوفلسفه باطله آنلرک مدرسه لرند
حاکم اولمش ! فقط معارفه اولان فرط محبتلری نهایت بوکا غلبه چالمشدر !
بوگون آرتق بونی یکیدن تجربه یه محل یوق ! زیرا ضایع اوله جق و قتمز یوق !
چونکه بو اصولک مملکتده علومک تعالی و رقیسی ایچون مضرتی کون کبی
آشکار !

اوروپا ملل متمدنسی نه یامشدر ، و الان اوروپاده بزدن باشقه بو تمدنه داخل
اولق اوزره چالیشان یگی ملت لر نه یاییورلرایسه بزده آنی یایمغه مجبورز ؛ ابتدائی
مکتبلرینه رسمی کتابلر ویریورلر دیه شکایت ایدمک زمانده دگلز !
بونیده ایجه نیلیدرکه عین زمانده ایکی مدنیت حاکم اوله ماز . مدنیت دینلان
شیده قانون تکامله تابعدر . اوده شکلنی زمانه ، محیطه ، معارفه کوره تبدیل و هر
معناسیله تکامل ایدرک کیدر .

بوگون حاکم اولان غرب مدنیته در . بو باران مدنیت اوکته کهنه سپر ایله
چیقماز . بنا برین یهوده یره قرون وسطی مدنیته ایواندیره جغز دیه اوضراشمایم .
زیرا آنک زمانی چوقدن کچمشدر ! بالعکس بو زمانکی مدنیتهدن استفاده ایتمه نک
چاره سی آرایه لم !

اما بز متمدن دکلیز ؟

تمدن دیمک ، بر مدینه ده ، بر مملکتده بر لشمک دیمک دکلدر . او یله اولسه
ایدی بر قاج عشیرتدن باشقه کره ارض اوزرنده کی اقوامک کافه سی متمدن اولق لازم
کلیر ایدی .

مدنیت دیمک بجه یشامق دیمکدر ! بو حالده هنوز بر « حیات اجتماعی » بیله
اولمایان بر قومده ناصل مدنیت واردر دینله بیلیر ؟

صالح ذکی

